

op pag. 29 mijn hand in den titel: "Dacht iemand dat valsehe ten hoogste heb: wanneer Dooyeweerd en niet z'n ant. Want als over de "ziel" het lichamen substantie e, de verbinstantie en het intie, ik zeg, den OP DE-anthropoloog's becrvan de logica, worden in den

in mijn adres jk niets te brift." "Maar geschreven is, ukt men zich Anderhalf jaar erf, pers vol aterinks "Dorin 2den druk, scheen. In "De dsmede in het l alles schijnt De Spier nooit in het conflict l zou Prof. en ondering van De zen toch wel in Spier beweert, Prof. W. uit naar de beoordeeld" e verweten inmt een onsterfelijke mensh". e antwoorden: r han te verogie van Prof. Persoon, Geest hoord heb van iste verklaring, -Steen plotseformatie" van conceptie van en substantieel onsterfelijke is. n de schoenen toont daarmee, begrepen heeft. ik volgens de of, Hepp door igene, wat in het psychische sterfelijke, niet ment niets angende deformatio. Hepp geen eerte der wetsvan alle tijde-

Waterink aan ke van. Wiedit l niet verstaan. an Prof. Water e methode van t tot dezelfde Natuurlijk heeft aga's een weten-anthropologische jsbegeerte, evenan Prof. Waterstrijden en onlloftige van de het wetenschapbeschuldigingen ns algemeen ea r ons allen volbetreurenswaarheid is aan de met den vinger beschuldiging, n.l. wanneer ik len ernst neem, ddellijk aan toer bovenbedoeld vooral op den t hoop, dat Dr efer onder ons ager rechten zal natie", die daa-Steen, noch tot jde staan. t dit alles aan-ufliet Waterink-on, dat het nie-als hij op dit Prof. Waterink-en of gewijzigd oord, dat hij go-dat hij verklaard

heeft, dat zijn uitspraken naar de belijdenis moeten worden verklaard of gecorrigeerd, zegt ons niemendal, wanneer hij niet zelf die explicatie of correctie geeft. Zoo'n algemeene verklaring, waarin geen concrete beweringen worden geëxpliceerd of herzien, zou iedereen wel willen afleggen, indien het niet vanzelfsprekend was, dat een Geref. beoefenaar van de wetenschap zich ook bij z'n wetenschappelijke arbeid stelt op de basis der belijdenis. Voor mij is Prof. W. na de verklaring precies dezelfde gebleven, die hij tevoren was en ik verbaas me over de nalatigheid van Dr Steen, die na zulk een verklaring opeens is geresigist en al z'n bezwaren kan terzijde stellen. Ook zonder verklaring twijfel ik er niet aan, dat Prof. W. wil arbeiden conform de belijdenis. 'k Zou alleen zoo graag willen, dat men ditzelfde vertrouwen ook koesterde ten opzichte van hen, die den volke als afwijkers van de gezonde leer worden voorgesteld.

Deze twee bladzijden van den „Open brief" hadden daarom met zoovele andere als niet ter zake gevoegelijk achterwege kunnen blijven en de misverstanden zouden niet vermeerderd zijn.

's Gr.

J. M. S

„Een algemeen-menschelijke natuur“?

In „The Standard Bearer" maakt Dr Hoeksema melding van de ook door ons reeds tweemaal gereleveerde recensie van Prof. Ridderbos, waarin deze zich uitsprak over Prof. Hepps constructie van „een algemeen-menschelijke natuur" van Christus. Na Prof. Ridderbos te hebben geciteerd, zegt Dr Hoeksema, redacteur van „The Standard Bearer":

Het is bekend, dat ook Dr A. Kuyper Sr de voorstelling was toegedaan, dat Christus de algemeen-menschelijke natuur had genomen. In zijn Dictaten Dogmatiek, Locus de Christo, cap III lezen we:

„De menschelijke natuur, die Christus aannam, was niet concreet. Zij is het bij ons wel; de menschelijke natuur heeft in een ieder onzer een bepaald concreet stempel ontvangen, dat bepaald werd door ons ik. De menschelijke natuur abstracto sensu (in het afgetrokken, H. H.) is datgene wat aan ons allen gemeen is. De menschelijke natuur is als het ware het lak, het was, waarin door ieder mensch zijn stempel gestempeld wordt. Christus daarentegen nam de abstracte, ongestempelde menschelijke natuur aan, terwijl Hij de goddelijke natuur concreet bezat". (p. 33.)

Zoo ook op p. 7:

„De voorstelling, dat Christus een mensch was, is de Nestoriaansche... Wel getuigt de Heilige Schrift overal, dat Hij mensch was en de menschelijke natuur droeg, maar dat Hij een individu, dat onder de variaties van het sperma (zaad, H. H.) van Adam ook de variatie-Jezus zou geweest zijn — is absurd. In het sperma tou Adam (zaad van Adam, H. H.) waren alle variaties van het menselijk leven; van natien, geslachten en personen. Was Christus een individu dan was Hij dus een van die variaties geweest. Daarentegen getuigt de Schrift en zegt, dat Hij was de deuterose Adam (tweede Adam); Christus was uit Adam als Adam, d.w.z. een, die als Adam eendeloze variaties in zich droeg en wel van al de uitverkorenen Gods. Daarom weet elk kind van God, dat hij in Christus is, met Christus is gestorven en opgewekt; dat hij uit Christus zijn leven deduceert, evenals de zondaar uit Adam..."

Vervolgens haalt de auteur een citaat aan uit Dr Kuypers Gemeene Gratie (II, 138, 139):

„Dit dwingt ons, ook op dit punt van ons onderzoek, het bijzondere te laten rusten, en ons te bepalen tot het aangeven van die algemeene lijnen, die de onderscheidende factoren gansch in het algemeen doen uitkomen. En dan eischt voorzeker de Christelijke belijdenis, dat we in den Christus geen erfenis van een persoonlijk belijnd karakter aannemen. Wat wij in ons zelve of in anderen een persoonlijk karakter noemen, is altoos een eenzijdigheid. Een plooi van het wezen, zooals het in anderen niet, maar alleen in ons wordt gevonden, zoodat wel die ééne plooi rijk in ons ontwikkeld is, maar onderwijl we juist de andere plooiën missen. Eerst zoo ge een gansche menigte van personen, elk met een scherp ontwikkeld karakter bijeen voegt, ontvangt ge den indruk van den vollen rijkdom van het menschelek karakter als zoodanig. Poogde men daarom ook in den Christus zich een zoodanig scherp belijnd karakter te denken, zoo zou de Christus hiernaede beperkt en eenzijdig belijnd worden, en niet meer 'de Zoon des menschen' zijn. Natuurlijk mag men evenmin zeggen, dat er daarom in den Christus geen karakter was. Karakterloosheid toch, of wilt ge gemis aan karakter, wordt door ons als een gebrek gevoeld, en geen gebrek was in den Christus. En het eenige, dat we daarom zeggen kunnen, is, dat in den Christus niet maar één lijn, niet maar één plooi van de volheid des menscheleken karakters uitblonk, maar dat in organische eenheid het volle menscheleke karakter in Hem schitterde. Niet een enkele straal, maar alle stralen. En die volheid van stralen in volkomen harmonie der glansen, in volkomen zuiver evenwicht van tint. Doch juist hieruit volgt dan ook, dat de Christus dit menscheleke in zijn volheid niet speciaal aan Maria kon dank weten. Maria bezat slechts één stuk van het menscheleke karakter, en waar derhalve de Christus het menschelek karakter in al zijn stukken aannam, daar ontving Hij dit niet speciaal van Maria, noch ook droeg Hij het als de Zoon Gods in Maria in, maar Hij eegende het zich toe uit die algemeene menscheleke natuur, die in Maria uit Adam was opgekomen, en die door Maria op den Christus overging."

Hierop, zoo zegt Dr Hoeksema, volgt dan bij Dr Kuyper,

een betoog, dat tracht duidelijk te maken, dat door de eeuwen heen tot op Christus de ongeschonden menscheleke natuur alzo bewaard bleef door gemeene gratie, dat die „ongeschonden natuur" in de volheid der tijden op Christus kon overgaan.

Dr Hoeksema ziet hier een moeilijkheid, evenals Prof. Ridderbos het deed):

De moeilijkheid bij heel deze redeneering is, dat het blijkbaar mogelijk is om een zeer vloeiend betoog te bieden over die „algemeen-menschelijke natuur" en dit menschelek „karakter in al zijn stukken", maar dat, zoodra men zich rekenschap geeft van de geboden beschouwing, men tot de ontdekking komt, dat de vloeiende redeneering ons toch geen voorstelling van de zaak gaf. M.a.w. met vele en ook schoone woorden en langs een schijnbaar logische lijn van redeneering wordt hier toch metterdaad niets gezegd. Wat toch is een algemeen-menschelijke natuur? Ik kan mij daarvan al evenmin een concrete voorstelling vormen als van de boom. Van het begrip de boom kan ik wel allerlei dingen zeggen. Hij heeft wortels, een stam, takken, bladeren, een bepaalden vorm in onderscheiding van de vormen van andere voorwerpen; maar zoodra ik nu tracht een concrete voorstelling van den boom mij te vormen, treedt er voor mijn bewustzijn toch een bepaalde boom en niet de algemeene boom op. Met die algemeen menscheleke natuur is het niet anders. Dat is een begrip, een abstractie, een gedachtending, zooals Kuyper dan ook zelf toestemt. Hij houdt echter staande, dat Christus zulk een abstracte menscheleke natuur heeft aangenomen. De menscheleke natuur van Christus was niet concreet! Feit is echter, dat in Zijn staat der vernedering Jezus van Nazareth wel zeer concreet bestond. Hij was een concreet mensch, geboren uit een bepaalde vrouw, geslacht, stam, natie, ras; wonende in een bepaalde plaats, temidden van een bepaald huisgezin; Hij was zoon, geen dochter; Hij sprak een bepaalde taal; Hij is een man geweest van een bepaalde grootte, kleur, lichaamsbouw, zielsvermogens, krachten; Zijn leven was beperkt tot een bepaalde periode, de jaren 1-33 A. D. en in die periode leefde Hij onder bepaalde toestanden, wetten, gewoonten, en kwam Hij in aanraking met bepaalde menschen. En zoo zouden we kunnen voortgaan. M.a.w. wat de theorie van een algemeen menscheleke natuur in Jezus ons wil doen gelooven is eigenlijk een contradictio in terminis, in den zeer concreten Jezus van Nazareth was de zeer abstracte, algemeen menscheleke natuur vertegenwoordigd! En zooiets laat zich wel zeggen, maar niet voorstellen. Wanneer men zooiets in woorden heeft uitgedrukt, heeft men feitelijk nog niets gezegd.

Hetzelfde wordt duidelijk, als we onszelven rekenschap geven van de wijze, waarop Dr Kuyper deze algemeen menscheleke natuur in Jezus tracht te verklaren wat haar oorsprong betreft. Hoe heeft onze Heiland die abstracte, algemeen menscheleke natuur ontvangen? Hij is uit ons geslacht. Hij is zoon van Maria, geworden uit een vrouw. Het algemeen begrip menscheleke natuur was in miljoenen menschen reeds vertegenwoordigd, en onder die miljoenen menschen was Maria slechts één. Hoe dan kon uit die Maria de Heiland eene algemeen menscheleke natuur aannemen? Het antwoord van Dr Kuyper op deze vraag is even duister als de zaak zelf. Hij ontving die natuur niet speciaal van Maria; Hij droeg die natuur niet als de Zoon Gods in Maria in, maar „Hij eegende haar zich toe uit die algemeene menscheleke natuur, die in Maria uit Adam was opgekomen, en die door Maria op den Christus overging". Ook hier hebben we weer dezelfde contradictie. De algemeen menscheleke natuur was niet in Maria en toch eegende Christus Zich haar uit Maria toe; toch ging ze uit Maria op den Christus over! En de onderliggende gedachte schijnt te zijn, dat Christus door Maria heen en door alle aan haar voorafgaande geslachten heen, toen Hij de menscheleke natuur aannam, teruggreep tot op Adam, om de menscheleke natuur aan te nemen, zooals die in Adam vertegenwoordigd was. En nog eens weer, deze dingen laten zich wel zeggen, maar niet verstaan.

Dr Hoeksema is het er niet mee eens:

Ik ben van overtuiging, dat de gronden, waarop deze voorstelling moet rusten, geen steek houden. En eindelijk meen ik, dat de Heilige Schrift ons niet onduidelijk precies het tegenovergestelde leert.

Wat de gronden betreft, waarop de beschouwing van een algemeen menscheleke natuur in den Christus zich wil gronden, lezen we in Kuypers Dictaten Dogmatiek, Locus de Christo (Pars Secunda) (p. 7, 8), het volgende:

„1. Door het getuigenis, dat Hij is de deuterose Adam (tweede Adam, H. H.), is dus de suppositie als ware Hij een menschelek individu omvergoorpen.

„2. Door zijn constanten naam $\text{H}\mu\iota\sigma\tau\omicron\upsilon\ \alpha\theta\rho\omega\pi\omicron\upsilon$ (Zoon des menschen) onderscheidt Hij zich van alle andere menschen. Elk mensch is $\text{H}\mu\iota\sigma\tau\omicron\upsilon\ \alpha\theta\rho\omega\pi\omicron\upsilon$ (zoon eens menschen, H. H.), maar niet $\text{H}\mu\iota\sigma\tau\omicron\upsilon\ \alpha\theta\rho\omega\pi\omicron\upsilon$ (des menschen, H. H.), d.w.z. de menscheid. Zoon des menschen duidt aan het grondtype, dat in de menscheleke natuur ligt. Er is onderscheid tusschen 'menschenzoon' en 'zoon des menschen'. Deze naam leidt dus niet naar de bladeren of de takken, maar naar den wortel toe.

„Ook hier weer hetzelfde resultaat, dat niet aan een menschelek individu mag gedacht. De oude Gereformeerde Dogmatieken zijn op dit punt niet tot helderheid gekomen. De tegenstelling van organisch en atomisch leven is eerst in deze dagen helder ingezien. Vandaar, dat onze Gereformeerden op dit punt wel goed, maar meestal zeer duister zijn. Wie het verschil niet inzien tusschen wortel en bladeren, kan dit niet voelen. Wij zijn de bladeren, Adam is de wortel. Adam staat niet naast ons als een gelijke, evenmin als een vader naast zijne kinderen als een gelijke staat. Houden wij die tegenstelling in het oog, dan zullen wij begrijpen, dat de bladeren zijn hoi an-

thropoi (de menschen, H. H.) en de wortel ho anthropos (de mensch, H. H.).

„3. Wordt de voorstelling, dat Christus een menschelek individu was omvergoorpen door wat Paulus leert omtrent het ééne lichaam, waarvan Christus het hoofd is en wij de leden. Men kan het hoofd zijn van eene school, een vergadering, een politieke partij, een land, maar op overdrachtelijke wijze; is het hoofd weg, dan is het lichaam nog niet dood. Het kenmerk, of hoofd overdrachtelijk of reëel bedoeld is, blijkt daaruit of het verwisselbaar is; is het niet verwisselbaar, dan is het een wezenlijk hoofd. Aangezien nu Christus het eenige en eeuwige hoofd blijft, is Hij dus reëel hoofd. De uitdrukkingen: ééne plante met Hem worden, één lichaam met Hem zijn — Gal. 2:20 etc. — zijn niet figuurlijk maar reëel en zij ontleenen hun recht van bestaan volgens Rom. V. aan de verhouding tot Adam. Het „zijn in de lendenen van Adam" is niets anders dan de aanduiding van onzen organischen samenhang met Adam. Wordt deze uitdrukking dus op Christus overgebracht, dan wil dit zeggen, dat Christus het organisch hoofd van de gemeente en dus de wortel der kerk is.

„Wij mogen dus wel zeggen, dat Christus de menscheleke natuur aangenomen heeft; dat Hij menschelek geworden is; wij mogen Hem zoon des menschen noemen, maar nooit „een mensch". Het cijfer der menschen is niet door Hem met één vermeerderd."

Voor wie nadenkt in het licht der Heilige Schrift zal het duidelijk worden, dat hier allerlei verwarring van begrippen is. Allereerst gaat de eerste grond, dat Christus de tweede Adam is, en dat Hij daarom geen individu was, maar eene algemeen menscheleke natuur had aangenomen, van de kennelijke veronderstelling uit, dat ook Adam geen individu was, maar een algemeen menscheleke natuur bezat. Als dit laatste niet waar is, dan vervalt ook het feit, dat Christus „tweede Adam" is, als grond voor de stelling, dat Hij een algemeen menscheleke natuur aannam. En dit moet zeker vervallen. Ook Adam, ofschoon hij hoofd was van ons geslacht in juridischen zin en vader van allen, drager der menscheleke natuur, zooals die in miljoenen van menschen zou uitkomen, was toch een concreet mensch, geen abstractie, was een individu in zijn persoonlijk bestaan. Als hij een zoon genereert en die zoon staat straks naast hem, dan zijn het twee individuen. Adam is een zeer concreet mensch geweest, met bepaalden vorm, grootte, kleur, krachten en gaven. Het beeld van wortel en boom ter aanduiding van Adams relatie tot ons geslacht, laat zich wel tot op zekere hoogte gebruiken, mits we er niet mee gaan spelen, vergeten, dat het een beeld is, en alzo uit het beeld allerlei conclusies trekken. En dat doen we, zoodra we letterlijk gaan toepassen, dat Adam de wortel is en wij de bladeren, dat Adam een algemeen-mensch is geweest en wij individuen worden. Dan is het beter, dat wij het beeld eenigszins veranderen en gebruiken dat van een zaadragenden boom, die straks tot een bosch zich ontwikkelt. Adam is de eerste boom, en wij zijn organisch in hem begrepen, zooals wij ook juridisch onder hem gerekend worden voor God, maar wij worden toch boomen naast den eersten boom, en zooals een vader een individu wordt, onder zijn eigen kinderen, zoo wordt ook Adam een individu in het menschelek geslacht. Heel de voorstelling alsof de eerste Adam geen individu was, moet dus verworpen. Maar dan vervalt ook de uitdrukking „tweede Adam" als grond voor de stelling, dat Christus geen individu is geweest in Zijn staat der vernedering onder de menschenkinderen, doch eene algemeen menscheleke natuur aannam.

Veel erger echter is de begripsverwarring, wanneer men zich voor de stelling, dat Christus een algemeen menscheleke natuur aannam, beroept op het feit, dat Christus immers het Hoofd der gemeente is in organischen zin en dat wij ééne plante met Hem zijn, leden van Zijn lichaam. De onderliggende gedachte is hier, dat alle uitverkorenen in Christus zijn begrepen, dat ze alleen uit Hem leven, in Hem zijn gestorven, met Hem zijn opgewekt en gezet in den hemel. Zooals alle menschenkinderen uit Adam zijn en in zijne lendenen waren, zoo zijn ook de uitverkorenen in Christus en leven ze uit Hem. Christus deelt Zichzelven dus aan de Zijnen mee. Maar dit zou nooit kunnen, volgens de redeneering, indien Christus een individu was naast andere individuen, indien Hij niet een algemeen menscheleke natuur had aangenomen. Bij deze redeneering verwart men het natuurlijke en het geestelijke; en verwacht men den Christus in Zijne vernedering met den Christus in Zijne verhooging. Wat het eerste betreft, in natuurlijke zin zijn en blijven alle menschenkinderen in en uit Adam. In natuurlijke zin zijn wij niet uit Christus, maar is Christus uit ons geslacht. In natuurlijke zin deelt Christus zich niet aan ons mede. Christus is dan ook wel de eschatos Adam, de laatste Adam (en dan ook zeer beslist de laatste), en Adam is wel een voorbeeld desgenen, die komen zou, maar niet in den zin, dat uit Hem nogmaals onze menscheleke natuur moest voortkomen. Wij krijgen uit Christus niet een andere, maar een veranderde natuur, niet een geheel nieuwe, maar een vernieuwde natuur. En deze verandering bestaat in een geestelijk-ethische omzetting en volmaking, maar ook in eene verhooging tot het hemelsche leven van Gods Verbond. Wij worden door Christus verlost van de schuld en de macht der zonde, gerechtvaardigd, geheiligd, volmaakt; en wij worden door Hem ook alzo verheerlijkt, dat wij deelgenooten kunnen zijn van het hemelsche en eeuwige Koninkrijk Gods. Doch daartoe is het niet nodig, dat Christus eene algemeen menscheleke natuur aannam, zoodat Hij in natuurlijke zin het inbegrip is van het bestaan en leven van alle uitverkorenen, doch daartoe moet Hij zijn: 1e. de levend-makende geest, en 2e. de Heere uit den Hemel. En we moeten er wel op letten, dat Hij alzo ons beschreven wordt in 1 Cor. 15:45 v.v. De eerste mensch Adam is geworden tot eene levende ziel; de laatste Adam tot eenen levend-makenden geest. Dat de eerste Adam tot een levende ziel werd, was genoeg. Ons geslacht staat in natuurlijk-organisch verband met